

Filosofi) og bliver saaledes en fortrinlig Illustration af Tidens almene kirkelige Udvikling. Paa dette Omraade kommer Forf.s indgaaende Kendskab til 18. Aarh.s sidste Halvdel i højeste Grad Fremstillingen og dermed Læseren til gode. Svagere er Indledningen til I Bind, der skulde tegne den europæiske Baggrund; den er, forekommer det mig, for meget blevet en leksikografisk Opregning af pietistiske Forfattere og deres Værker, hvoraf de fleste ikke ses at have haft større Betydning for P. En generel og mere principiel Udredning af Pietismens væsentlige Karakteristika, og saa noget færre Navne, vilde her have givet større Udbytte for Læseren.

Dr. Neiiendams Værk udfylder et Hul i vor kirkehistoriske Litteratur og vil — foruden at det kan læses af enhver interesseret — være en uvurderlig Hjælp for den, der arbejder med dansk Pietisme: man føler sig tryk under hans Vejledning og faar god og omfattende Besked.

Hal Koch.

Man har i Aarene efter Verdenskrigen hos franske Revolutionshistorikere kunnet spore en stadig stigende Interesse for de Problemer, der knytter sig til Emigrantspørgsmaalet, og ikke faa Bind har allerede set Dagens Lys. (Se Hist. Tidsskr. 10. R. II 307 ff.) Til dette Arbejde har nu ogsaa en dansk Historiker, Dr. Louis Bobé, ydet Bidrag med sin Udgave af *Mémoires de Charles Claude Flahaut Comte de la Billarderie d'Angiviller*. (Kbh. 1933.)

Louis Bobé har Æren af at have løftet Sløret for denne højst interessante Skikkelses Skæbne. D'Angiviller indtog en fremtrædende Plads ved Ludvig XVI's Hof, var »directeur général des bâtimens« og havde som saadan ikke alene Tilsynet med alle de franske Kongeslotte og deres Kunstskatte, men stod ogsaa i Spidsen for Værkstederne i Sèvres og for l'academie de France i Rom. Det var ham, der tog Initiativet til Skabelsen af det verdensberømte Louvregalleri, og for Statens Penge indkøbte han i Holland og i Tyskland mange skønne Lærreder. Som Kunstmæcen betød han meget for unge Talenter, og den store Maler David havde ham meget at takke for. Men Revolutionen havde ikke Brug for denne Mand, hans Kunstindkøb blev Genstand for voldsom Kritik i Nationalforsamlingen, og han fandt det raadeligst at forlade Landet. En kort Periode var han atter tilbage i Paris, men snart gik Rejsen for stedse til det Fremmede, og sine sidste Aar tilbragte han i Kiel og i Altona. Han traf her sammen med Fritz Reventlow og Brødrene Stolberg, af hvilke navnlig Christian kom til at staa ham nær. I Kiel gjorde han ligeledes Bekendtskab med

Enkegrevinde Munster-Meinhoevel, og i hendes Hænder overgav han det Manuskript, som Dr. Bobé nu har udgivet.

D'Angivillers Arbejde er ikke et Memoireværk i egentlig Forstand, men nogle personlige supplerende Bemærkninger til en Samling Erindringer, der blev meget læst og diskuteret i Emigrantkresen i de Dage. Men da d'Angiviller har opholdt sig i de Begivenheders Brændpunkt, han skildrer, bliver hans Meddelelser en historisk Kilde, man ikke kan komme udenom. D'Angiviller stod ved Tronens Fod hin berømmelige Dag i Maj Maaned, da Kongen aabnede Nationalstændernes Forsamling, og med d'Angiviller som Mellemand forhandlede Kongen med Mirabeau. Det var ogsaa ham, der smedede de første Planer til Kongefamiliens Flugt fra Paris, men inden de kunde udføres, maatte han flygte. D'Angiviller fælder en meget haard Dom over Necker, hvem han tilskriver Hovedskylden for Kongedømmets Fald, medens paa den anden Side Turgot hæves til Skyerne. Mange af de intime Enkeltheder, der fortælles om de politiske Intriger ved Ludvig XVI's Hof, maa naturligvis, inden de kan benyttes, gennemgaa en meget kritisk Behandling, men der findes i d'Angivillers Erindringer betydelige ny Bidrag til Tidens almindelige Historie, som det er af Værdi at faa lagt frem.

Harald Jørgensen.

Af mange Grunde bør det paaskønnes, at to Historikere — den ene endda af yngste Generation — Cand. mag'erne Poul Engelstoft og Frantz Wilhelm Wendt paa Initiativ af Professor Aage Friis har skrevet og udsendt en *Haandbog i Danmarks politiske Historie fra Freden i Kiel til vore Dage* (1934) og — som Forordet forkynder — søgt »at tilvejebringe et Grundlag for Universitetets Historiestuderendes Tilegnelse af Danmarks Historie efter 1814«. Uden Omsvøb bør det anerkendes, at Formaalet er naaet, men tillige fastslaas, at Forfatternes naturlige Bihensigt at skabe en Bog, som ogsaa kan blive »til Nytte for Læsere uden for de Studerendes Kreds« undertiden har fristet dem til at meddele flere Fakta, end der naturligt kan kræves lært af vordende Lærere i Historie og Samfundskundskab. Det forøger Bogens Betydning som Haandbog, men svækker til Gengæld dens Virkning som Lærebog. Det er nu engang vanskeligt at tjene to Herrer. Fra samme Synspunkt havde det ogsaa været ønskeligt, om Bogen i højere Grad fremhævede de historiske Problemer og Forskningens forskellige Opfattelse af dem, samt gjorde Rede for Historieskrivningens Indsats paa de enkelte Omraader. Naar det omtales, at det danske Folk efter Trearskrigen lagde for Dagen,